

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

PEDAGOGICAL PECULIARITIES OF FORMATION OF SOCIO-LEGAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE FOR THE IMPLEMENTATION OF PUBLIC ORDER FUNCTIONS

У статті констатовано, що питання професійної підготовки офіцерів військових формувань України займає важливе місце в забезпеченні обороноздатності нашої держави. Особливої актуальності таке питання набуває для Національної гвардії України, так як офіцери цього військового формування виконують великий спектр завдань.

Зазначено, що одним із завдань, яке виконує Національна гвардія України, є охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян.

Визначено, що сучасна праця має професійний характер і потребує від людини як загальних якостей, так і наявності спеціальних здібностей, добре розвинутих психофізіологічних та фізичних якостей тощо. Наведено погляди науковців на сутність та зміст професіограми.

Проведено аналіз наукової літератури, яка присвячена дослідженню структури професійної діяльності фахівців різних галузей. Визначено компоненти професійної діяльності офіцера, який виконує функції з охорони громадського порядку. Розкрито зміст кожного компоненту.

Надано таке визначення авторської педагогічної технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України – це теоретично-обґрунтована навчально-виховна система, яка орієнтована на успішне формування їх соціально-правової компетентності під час навчальної та позааудиторної самостійної діяльності, що забезпечує професійний розвиток та особистісне самовдосконалення майбутнього офіцера НГУ, що сприятиме якісному виконанню поставлених службово-бойових завдань та здійсненню управлінської діяльності на посаді командира підрозділу, який здійснює функції з охорони громадського порядку.

Запропоновано такі етапи авторської педагогічної технології у вищому військовому навчальному закладі: організаційно-теоретичний; мотиваційно-цільовий; процесуально-діяльнісний; контрольньо-результативний.

Зазначено, що подальшими перспективами наукового дослідження є розробка модуля компетенцій офіцера, який здійснює функції з охорони громадського порядку; а також модуля компетентності офіцера, котрий ефективно організовує службу військових нарядів з охорони громадського порядку. А також розробка структурно-функціональної моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

Ключові слова: майбутні офіцери Національної гвардії України, професійна під-

готовка, охорона громадського порядку, соціально-правова компетентність, професіограма, педагогічна технологія.

The article states that the issue of professional training of officers of Ukraine's military formations is of great importance in ensuring our state's defense capability. This issue is of particular relevance for the National Guard of Ukraine since officers of this military formation perform a wide range of tasks.

It is noted that one of the tasks performed by the National Guard of Ukraine is to protect public safety and order, to ensure the protection and safeguarding of life, health, rights, freedoms and legitimate interests of citizens.

It is determined that modern labor is professional and requires a person to have both general qualities and special abilities, well-developed psychophysiological and physical qualities, etc. The author presents scientists' views on the occupational program's essence and content.

The scientific literature on the structure of professional activity of specialists in various fields is analyzed. The components of the professional activity of an officer performing public order functions are defined. The content of each component is disclosed.

The following definition of the author's pedagogical technology for the formation of socio-legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine is given: it is a theoretically grounded educational system that is focused on the successful formation of their socio-legal competence during educational and extracurricular independent activities, which ensures the professional development and personal self-improvement of a future officer of the National Guard of Ukraine, which will contribute to the quality performance of assigned service and combat tasks and the implementation of management activities as a commander of a unit performing public order functions.

The following stages of the author's pedagogical technology for the formation of the socio-legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine in a higher military educational institution are proposed: organizational and theoretical; motivational and target; procedural and activity; control and result.

It is noted that further prospects for scientific research are the development of a module of competencies of an officer who performs public order functions and a module of competencies of an officer who effectively organizes the service of military units for public order protection. Also, the development of a structural and functional model for the formation of socio-legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine.

Key words: future officers of the National Guard of Ukraine, professional training, public order protection, socio-legal competence, professionogram, pedagogical technology.

УДК 371.38

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.1.18>

Данильченко О.А.,
докт. філос.,
ст. викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії
Національного гвардії України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах збройної агресії російської федерації проти нашої держави питання професійної підготовки офіцерів військових формувань займає важливе місце у системі забезпечення обороноздатності держави.

Особливої актуальності таке питання набуває для Національної гвардії України (НГУ), так як військовослужбовці цього військового формування виконують завдання як у зоні бойових дій, так і великий спектр завдань всередині держави, серед яких охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян.

У контексті професійної підготовки офіцерів НГУ, в тому числі під час навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), необхідно враховувати, що вимогами сьогодення є глибокі знання майбутніми офіцерами НГУ нормативно-правової бази, яка регламентує всі аспекти проходження військової служби та виконання завдань за призначенням, вміння правильно застосовувати її у практичній діяльності, вміння розуміти соціальні процеси у військовому колективі та підтримувати морально-психологічний стан підрозділу на високому рівні, мати високий рівень комунікативної та соціально-правової компетентності, тощо.

Безумовно, участь НГУ у відсічі збройної агресії проти нашої держави є завданням, яке має важливе державне значення, проте і виконання завдань з охорони громадської безпеки та порядку всередині держави вимагає ретельної підготовки особового складу, управлінської майстерності офіцерів, які займаються плануванням та безпосередньою організацією служби з охорони громадського порядку (ОГП).

Спокій на вулицях наших міст, дотримання прав, свобод і законних інтересів громадян не тільки забезпечує комфорт і впевненість у завтрашньому дні, а й укріплює віру населення у нашу державу, сприяє формуванню у них правосвідомості та мотивації до захисту Батьківщини.

Проте аналіз наукової літератури засвідчив, що педагогічні особливості формування певних компетентностей майбутніх офіцерів НГУ, в тому числі і соціально-правової, для здійснення функцій з ОГП, ще не стали об'єктом детального наукового вивчення. Отже, це питання потребує уваги з боку наукової спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що науково обґрунтована характеристика діяльності спеціалістів безпосередньо пов'язана з розумінням таких категорій як праця, діяльність, професія, спеціальність тощо.

Відомо, що праця характерна тільки людині як універсальний засіб задоволення життєвих потреб, форму відношення до зовнішнього світу

через застосування засобів праці. Сучасна праця має професійний характер і потребує від людини як загальних якостей (готовність до неї, потреба, працьовитість, відповідальність і т.і.), так і наявності спеціальних здібностей, добре розвинутих психофізіологічних та фізичних якостей тощо [1]. Професійна діяльність фахівця займає особливе місце у сучасному світі.

Під професійною діяльністю розуміється діяльність людини за ознаками певної сукупності професійних завдань та обов'язків (робіт), які виконує фахівець [2, с. 53].

Якщо аналізувати саме визначення професіограми, то науковець Кокун О.М. визначає професіограму як системний опис соціальних, психофізіологічних та інших вимог до носія певної професії і виокремлення необхідних для даного виду діяльності особистісних та інших якостей, що складають основу професіоналізму, професійної придатності та готовності [3, с. 23].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що різноманітні аспекти проблеми професіографічного вивчення фахівців складових сектору безпеки й оборони України відображено в наукових працях В. Вареника, М. Корольчука, М. Макаренка, А. Москаленка, І. Приходька, О. Сафіна, О. Тімченка. В. Ягупов розкрив мету, завдання, принципи, зміст та методи професіогенезу, а також особливості його проведення в складових сектору безпеки й оборони.

На думку Я. Крушельницької, професіограма – це спеціальна карта, що містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності з конкретної професії, її окремих вимог та професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник. Вона акцентує увагу на тому, що професійні здібності – це достатньо стійкі властивості особистості, які змінюються в процесі діяльності та забезпечують її успішність і вдосконалення [4, с. 319].

До змісту ж професіограми Я. Крушельницька відносить такі складові:

- загальні відомості про професію та її динаміку, у зв'язку з розвитком науки і техніки, соціальне й економічне значення;
- виробничу характеристику професії, опис трудового процесу (назви знарядь праці, за допомогою яких виконують роботу, рівень фізичного і психологічного напруження (значне, помірне, незначне), робоча поза тощо);
- санітарно-гігієнічні умови праці з описом професійної шкоди та переліком фізіологічних умов і медичних протипоказань;
- перелік обсягу знань й умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності, із виокремленням тих, що впливають на професійну майстерність;
- характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливостей підвищення кваліфікації;

– психограму, тобто характеристику психологічних вимог професії до людини з аналізом основних і бажаних психічних особливостей, а також психофізіологічних протипоказань [4, с. 319–320].

В. Рижков вважає, що професіограма сучасного фахівця – це комплексний системний опис роботи на основі психолого-педагогічного аналізу її змісту й укладання переліку професійно важливих якостей особистості у вигляді вимог професії до людини. Психограма – це низка психічних якостей особистості, необхідних для успішного виконання професійних функцій, та освітньо-кваліфікаційна характеристика – вимоги до професійних якостей, знань і вмінь фахівця. При цьому модель спеціаліста є структурою, яка в ідеалі відповідає його професійній діяльності [5, с. 62].

З точки зору Т. Плачинди, професіограма – це система вимог до спеціаліста, матеріалізована в його фаховій діяльності; комплекс професійно важливих знань, умінь і навичок; фізична, психологічна та психофізіологічна підготовка, яка необхідна для майбутньої професійної діяльності та виховання висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців [6, с. 52].

Необхідним також є розглянути питання педагогічної технології формування необхідних компетентностей майбутніх офіцерів НГУ для здійснення функцій з ОГП.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що технології формування компетентностей фахівців різних галузей розглядалися багатьма науковцями.

Загальні питання технологічного підходу в освіті, його концептуальні положення відображено в роботах В. Лозової, С. Сисоєвої, Н. Тализіної, О. Пехоти, Г. Селевко, Н. Ничкало, В. Ягупова та інших.

Закордонні дослідники теж внесли значний внесок у розвиток педагогічної науки щодо теорії і практики педагогічної технології. Це такі відомі науковці як Е. Амідон, Б. Блум, Дж. Брунер, Е.Т. Купер, А. Ламсдейн, І. Лінгрен, П. Мітчелл, Т. Сакамото та інші.

У глосарії термінів ЮНЕСКО поняття «педагогічна технологія» трактується як конструювання та оцінювання освітніх процесів шляхом урахування людських, часових інших ресурсів для досягнення ефективності освіти.

О. Дубініна зазначає, що технологічний вплив повинен визначатися педагогічними цілями, обставинами застосування, бути організованим креативно, тому що кількість змінних, що підлягають урахуванню в момент впливу, дуже велика, а їх поєднання, взаємодія, взаємовплив – ще більше. Науковець підкреслює, що сучасна педагогічна технологія повинна мати такі якості, що одночасно є й методологічними вимогами до технологій, і критеріями технологічності [7].

Науковець М. Голова у своєму дослідженні приділив значну увагу проблемі формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів. О. Міршук запропонував технологію формування педагогічної компетентності у офіцерів-магістрів військово-соціального управління. А. Лаврут обґрунтував підходи до формування професійних компетентностей у майбутніх офіцерів під час вивчення дисципліни «Організація військового зв'язку».

Мета статті. Провести аналіз наукової літератури щодо структури професійної діяльності фахівця як об'єкта дослідження, а також визначити сутність та етапи педагогічної технології формування соціально-правової компетентності майбутнього офіцера НГУ для здійснення функцій з ОГП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці О. Керницький та Г. Пухальська визначають такі змістовні компоненти професійної діяльності майбутніх інженерів: особистісний (самопізнання, адекватна самооцінка, самоактуалізація як у професійній, так і суспільно-значущій діяльності); ціннісний компонент (сукупність ціннісних орієнтацій, норми і правила діяльності, сенсу діяльності у певній сфері); пізнавальний компонент; діяльнісний компонент (сприяє формуванню і вдосконаленню у них методів, форм, технологій професійної діяльності) [8].

Т. Плачинда виділяє такі компоненти професійної діяльності авіаційного спеціаліста: особисті якості; професійні знання, вміння, навички; фізична та психофізіологічна підготовка; моральний і морально-правовий компонент; евристичний компонент; індивідуально-психологічні особливості; самовдосконалення в позааудиторний час [6, с. 58].

Дослідник військової педагогіки В. Ягупов у професійній діяльності офіцерів відокремлює такі компоненти: діагностичний, орієнтовно-прогностичний, конструктивно-проектувальний, організаційний, практично-реалізаційний, комунікативно-стимулюючий, аналітично-оціночний, дослідницько-творчий [9, с. 112].

Ми погоджуємося з поглядами В. Ягупова щодо структури професійної діяльності офіцерів. Ці погляди також були підтверджені результатами експрес-опитування експертів (10 офіцерів підрозділів, які реалізують функції з ОГП та науково-педагогічні працівники Національної академії Національної гвардії України).

Здійснивши аналіз нормативно-правової бази, яка регламентує виконання завдань з ОГП, а також враховуючи результати опитування експертів, нами визначено зміст кожного компоненту професійної діяльності офіцера, який реалізовує функції з ОГП:

1. Діагностичний компонент – визначення особливостей виконання завдань з ОГП, оперативне

оцінювання обстановки в районі виконання завдання підлеглими силами, оперативне доведення до підлеглих змін в оперативній обстановці; вивчення соціально-психологічного клімату у підрозділах, від яких виділяються військовослужбовці для несення служби з ОГП, особистісних та індивідуально-психічних властивостей військовослужбовців, які залучаються до несення служби з ОГП, виявлення й визначення рівня їх професійної компетентності, вивчення передового досвіду організації підготовки військовослужбовців до несення служби з ОГП.

2. Прогностичний компонент – визначення конкретних цілей, змісту як особистої діяльності, так і діяльності своїх підлеглих, передбачення їхніх результатів; прогнозування можливих конфліктних ситуацій під час припинення протиправної діяльності громадян, підготовка підлеглого особового складу до дій у нестандартних ситуаціях; прогнозування морально-психологічного стану військовослужбовців у випадку погіршення оперативної обстановки та виникнення конфліктних ситуацій, умов підвищення професійної надійності та вдосконалення професійної підготовки військовослужбовців, які залучаються для несення служби з ОГП.

3. Конструктивно-проектувальний компонент – створення ефективної технології процесу професійної підготовки, постійне вдосконалення методики підготовки особового складу до виконання завдань з ОГП; розробка планів бойової підготовки; проектування та конструювання заходів щодо якісного виконання завдань з ОГП; проектування траєкторії професійного становлення офіцера, який виконує завдання з ОГП (кар'єрного зростання, перенавчання, перекваліфікації тощо); конструювання власної діяльності та проектування діяльності підлеглого особового складу, військового колективу тощо.

4. Організаційний компонент – визначення оптимальних шляхів реалізації обраної технології професійної підготовки та досягнення ефективного результату; організація й проведення заходів професійної підготовки військовослужбовця з ОГП.

5. Практично-реалізаційний (технологічний) компонент – діяльність офіцера, який виконує завдання з ОГП, щодо якісного виконання заходів, встановлених керівними документами, які регламентують несення служби з ОГП, щодо всебічної підготовки до несення служби з ОГП та безпосередньо виконання завдань з ОГП. Її ефективність залежить від рівня знань відповідних нормативно-правових актів, що регламентують несення служби з ОГП, розвинутої комунікативних здібностей, фізичної підготовленості, психологічної готовності до дій у випадку несприятливих факторів, сформованості практичних навичок і вмінь

щодо застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та, у випадку крайньої необхідності, вогнепальної зброї.

6. Комунікативно-стимулюючий компонент – організація цілеспрямованого соціального впливу на свідомість, емоційно-вольову та мотиваційну сфери психіки військовослужбовців у процесі професійної підготовки, а також громадян – під час виконання завдань з ОГП.

7. Аналітично-оціночний компонент – аналіз як власних дій, так і дій підлеглого особового складу (патруля, поста охорони громадського порядку, військового ланцюга, резерву, тощо), окремих військовослужбовців, виявлення позитивних сторін і недоліків, порівняння отриманих результатів із запланованими, організація та здійснення зворотного зв'язку у своїй діяльності, своєчасне визначення конкретних результатів професійної підготовки військовослужбовців та внесення необхідних коректив.

8. Дослідницько-творчий компонент – творче розв'язання професійних функцій, креативна реалізація завдань з ОГП.

Розглянувши компоненти професійної діяльності офіцера, який виконує функції з ОГП, доцільно приділити увагу технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ, які виконують функції з ОГП.

Аналіз наукових праць, аналіз нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність ВВНЗ, а також власний досвід викладання дозволили запропонувати визначення педагогічної технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ – це теоретично-обґрунтована навчально-виховна система, яка орієнтована на успішне формування їх соціально-правової компетентності під час навчальної та позааудиторної самостійної діяльності, що забезпечує професійний розвиток та особистісне самовдосконалення майбутнього офіцера НГУ, що сприятиме якісному виконанню поставлених службово-бойових завдань та здійсненню управлінської діяльності на посаді командира підрозділу, що виконує функції з ОГП [10, с. 100].

Аналіз військово-педагогічної літератури та досвід науково-педагогічної діяльності дозволили запропонувати такі етапи авторської педагогічної технології у ВВНЗ:

1. Організаційно-теоретичний етап педагогічної технології.

2. Мотиваційно-цільовий етап педагогічної технології.

3. Процесуально-діяльнісний етап педагогічної технології.

4. Контрольно-результативний етап педагогічної технології.

Висновки. У науковій статті розглянуто педагогічні особливості формування соціально-правової

компетентності майбутніх офіцерів НГУ для здійснення функцій з ОГП.

Проаналізовано погляди науковців щодо структури професійної діяльності фахівців різних галузей. Визначено такі змістовні компоненти професійної діяльності офіцера, який здійснює функції з ОГП: діагностичний, прогностичний, конструктивно-проектувальний, організаційний, практично-реалізаційний (технологічний), комунікативно-стимулюючий, аналітично-оціночний та дослідницько-творчий, та розкрито їх зміст.

Надано визначення педагогічної технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ для здійснення функцій з ОГП. Визначено етапи авторської технології: організаційно-теоретичний; мотиваційно-цільовий; процесуально-діяльнісний; контрольню-результативний.

Подальшими перспективами наукового дослідження є розробка модуля компетенцій офіцера з ОГП і умов їх виконання, а також модуля компетентності офіцера з ОГП, який ефективно виконує відповідні посадові обов'язки. А також розробка структурно-функціональної моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ для реалізації функцій з ОГП.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лозовецька В. Т. Концептуальні засади професійного саморозвитку сучасної особистості. *Науковий вісник ІПТО НАПН України*. 2011. № 11. С. 33–36.
2. Курило В. І., Світличний О. П., Курило Л. І. Професійна діяльність як чинник формування куль-

тури особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 51–54.

3. Кокун О. М. Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу «людина-людина»: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 266 с.

4. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: підручник Київ: КНЕУ, 2003. 367 с.

5. Рижков В. С. Професіограма сучасного юриста на прикладі фрагменту «економічна культура юриста». *Військова освіта*. Київ, 2004. С. 60–67.

6. Плачинда Т. С. Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: зарубіжний і вітчизняний досвід та шляхи підвищення якості: монографія. Кіровоград: Льотна академія Національного авіаційного університету, 2014. 534 с.

7. Дубініна О. Розвиток математичної культури студентів у вищих технічних навчальних закладах: монографія. Харків: Друкарня «Мадрид», 2014. 516 с.

8. Пухальська Г. А., Керницький О. М. Педагогічні аспекти продуктивного навчання майбутніх інженерів при формуванні умінь комунікативної взаємодії. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2019. Вип. 2 URL: https://nadpsu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/09/visnyk_2.pdf.

9. Ягупов В. В. Військова дидактика: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2000. 400 с.

10. Данильченко О. А. Формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України: дис. ... д-ра філософії: Льотна академія Національного авіаційного університету. Кропивницький, 2024. 248 с.